

**TIPS VAN
COLLEGA'S**

STOPPERS- CHECKLIST

voor agrarisch ondernemers

Praktische tips waar
je aan kunt denken
als je overweegt,
of de keuze hebt
gemaakt om je agrarische
bedrijf te beëindigen.

**TABOER
spreekt
jouw taal.**

WAAROM DEZE CHECKLIST?

Stoppen met jouw agrarisch bedrijf is een ingrijpend proces. Deze checklist is samengesteld op basis van ervaringen van ondernemers die je voorgingen. Omdat je deze beslissing meestal maar één keer in je leven neemt, ontbreekt het vaak aan ervaring. Hun tips en inzichten helpen om verrassingen te voorkomen. Deze checklist biedt praktische handvatten en adviezen, maar uiteindelijk maak je je eigen keuzes.

Meer dan alleen een zakelijke keuze

Stoppen met je bedrijf is een ingrijpend proces, waarbij naast rationele keuzes ook veel emoties komen kijken. Invloeden van buitenaf kunnen verwarring en onzekerheid veroorzaken.

Elke stap betekent afscheid nemen van het vertrouwde – een vorm van rouw. Neem regelmatig de tijd om je gedachten en gevoelens te ordenen. Zo blijf je in balans en kun je bewuste stappen zetten richting de toekomst.

Een deskundige, zoals een agrocoach, kan je hierin begeleiden op momenten die voor jou prettig zijn. Geef jezelf en het proces de tijd en ruimte.

***“Stoppen met jouw
(veehouderij)bedrijf is
een ingrijpend proces.”***

FASE 1: Voortraject	4
FASE 2: Je hebt de keuze gemaakt om te stoppen	5
FASE 3: Communicatie naar buiten	6
FASE 4: Zaken om te regelen na beslissing tot stoppen	7
FASE 5: Bedrijf komt te koop	7
FASE 6: Moment van staken van activiteiten	8
FASE 7: Praktische zaken die geregeld dienen te worden na beëindiging	9

"Door regelmatig stil te staan bij je gedachten, gevoelens en ervaringen, creëer je overzicht en rust."

FASE 1:

Voortraject

TWIJFEL JE OF JE WILT DOORGAAN OF STOPPEN?

Maak je twijfels bespreekbaar

Praat erover met mensen die je vertrouwt en met wie je open en eerlijk kunt spreken, zoals:

- Je gezin, familie, vrienden of goede kennissen.
- Iemand die onafhankelijk en kritische vragen kan stellen (bijvoorbeeld iemand via de agrohulpkaart van TABOER).

Breng je overwegingen in kaart

Zet de redenen om door te gaan en om te stoppen op een rij. Geef elke reden een waardeoordeel: wat weegt zwaar, wat weegt minder zwaar. Houd er rekening mee dat inzichten en argumenten in de loop van tijd kunnen veranderen. Praat hierover en neem hier bewust de tijd voor.

Overweeg de volgende keuzes en scenario's:

- Volledig stoppen of deels doorgaan.
- Op locatie blijven wonen of verhuizen.
- Gebouwen slopen of herbestemmen (bijv. alternatieve invulling van het erf)
- Met pensioen of andere inkomsten genereren.
- Ondernemer blijven of in loondienst gaan.

Betrek deskundigen bij afweging

Alle keuzes hebben sociale, emotionele, fiscale en financiële gevolgen. Wellicht goed om dit te bespreken met deskundigen, zoals een accountant, fiscalist, bank of coach.

Voorbereidende gesprekken met onder andere bank en accountant

Bespreek de volgende onderwerpen in oriënterende gesprekken:

- Afstemmen hypothecaire verplichtingen tijdens en eventueel na verkoop.
- Eventuele afspraken of verplichtingen met een verpachter.
- Controleer boeteclausules op hypotheek.
- Check lidmaatschappen van coöperaties, leveranciersverenigingen, leveringsverplichtingen, etc.

Werk mogelijke scenario's uit met de financiële begrotingen. Zaken om rekening mee te houden:

- Controleer maatschapsakte of clausules die zijn opgesteld bij bedrijfsovername.
- Mogelijke aanspraak met familieleden over bijvoorbeeld een vervreemdingsclausule of een eerste recht van koop. Organiseer een gesprek met familieleden die hier mogelijk betrekking op hebben en zorg voor duidelijkheid over rechten en verwachtingen. Tip: laat een financieel adviseur dit gesprek leiden.
- Afspraken in het testament.
- Inschatting opbrengsten uit verkoop (oriënterend gesprek met makelaar(s))
  - Onroerend goed
  - Roerende zaken
  - Deelnemingen in coöperaties of verenigingen
- Stel een begroting op van je verwachte inkomen en vermogen na stoppen.
- Breng de kosten in kaart:
  - Fiscale claim (laat dit geen leidende factor zijn, baseer je keuze op feiten!)
  - Hypotheeklasten
  - Overbrugging van de periode tussen bedrijfsbeëindiging en nieuw inkomen
  - Reservering pensioen uit de opbrengst van de bedrijfsbeëindiging
  - Kosten voor staking (bijv. fiscaal en financieel advies, bemiddelingskosten, makelaar)

FASE 2:

Je hebt de keuze gemaakt om te stoppen

WAT GAF DE DOORSLAG?

Brengt de aanleiding en motieven in beeld

Schrijf voor jezelf op wat de aanleiding was voor je beslissing en welke overwegingen uiteindelijk de doorslag gaven. Dit helpt je om het verhaal goed te vertellen wanneer je het naar buiten brengt. Houd hierbij de regie in eigen hand en bepaal zelf het moment van stoppen, eventueel in overleg met deskundigen.

Bepaal hoe je gaat stoppen

- Ga je leegdraaien of wil je 'going concern' verkopen? Houd bij de planning rekening met teeltseizoenen, dierencyclussen of lopende contracten.
- Controleer of er beëindigingsregelingen zijn geopend en of je hiervoor in aanmerking komt. Vanuit de overheid zijn er wellicht mogelijke subsidies of regelingen die (financieel) kunnen ondersteunen in de bedrijfsbeëindiging. Dit is vooral voor veehouderijbedrijven.

- Zorg voor een goede afsluiting van de mestboekhouding. Houd rekening met mestvoorraden en bemestingsruimte. Ga na wat je moet doen om dit goed af te sluiten in relatie tot de naderende bedrijfsbeëindiging.
- Bij plantaardige bedrijven is de praktijk dat activiteiten gestopt worden bij het einde van een teeltseizoen. Bedenk voor jezelf hoe je de laatste afzet van de gewassen gaat regelen. En wat je bijvoorbeeld nog zelf wilt opslaan en bewaren.

TWIJFEL JE TOCH OF JE NOG DOOR WILT GAAN?

Twijfels ontstaan niet zomaar. Als je besluit om toch door te gaan, kijk dan kritisch naar wat moet veranderen om op een wenselijke manier verder te kunnen. Bespreek je situatie met je omgeving en stel concrete acties op die verbetering mogelijk maken.

FASE 3: Communicatie naar buiten

HOE BRENG JE DE BOODSCHAP?

De knoop is doorgehakt, maar nu volgt misschien wel het moeilijkst: hoe vertel je het aan anderen? Wees open, maar houd de regie!

Maak een lijst van mensen die je persoonlijk wilt informeren.

Denk na over de volgorde: wie hoort het eerst, wie later? Bijvoorbeeld:

- Gezin
- Naaste familie
- Personeel (zie ook www.routewijzerontslag.nl)
- Vrienden
- Buren
- Vaste contacten van het bedrijf: loonwerker, voerleverancier, dierenarts, etc.

Bepaal het juiste moment.

Wil je communiceren vóórdat bepaalde zaken geregeld zijn, of juist erna?

Formuleer je boodschap.

Wees kort, eerlijk en duidelijk. Vertel wat je kwijt wilt, zonder jezelf volledig te hoeven verantwoorden. Door helderheid te bieden, voorkom je speculaties of misverstanden.

Voor anderen die je niet persoonlijk spreekt:

Stel een korte boodschap op die je via e-mail, sociale media of een app kunt delen.

Sta open voor reacties.

Veel mensen reageren warm en begripvol. Negatieve reacties komen vaak voort uit onwetendheid — probeer ze niet persoonlijk te nemen.

HET NIEUWS IS NAAR BUITEN

Wees je bewust van de snelheid van nieuwsverspreiding.

Soms gaat het sneller dan je zelf zou willen.

Geef eventueel duidelijk aan of en wanneer anderen het mogen doorvertellen.

Accepteer dat anderen het verhaal via-via horen.

Mensen kunnen er hun eigen interpretatie aan geven.

Dat is soms vervelend, maar ook onvermijdelijk.

Bereid je voor op verzoeken of aanbiedingen.

Denk aan mensen die interesse hebben in rechten, grond of vee. Zorg dat je een helder plan hebt over wat je wel of niet wil, en formuleer alvast antwoorden op mogelijke vragen. Het kan helpen hierbij iemand in te schakelen (makelaar) zodat je kunt doorverwijzen.

FASE 4: Zaken om te regelen na beslissing tot stoppen

Wie moet je informeren?

- Makelaar: Kies een makelaar en geef een verkoopopdracht. Deze voert namens jou de onderhandelingen.
- Bank en overige financiers: Informeer hen over de beslissing en bespreek het definitieve financiële scenario.
- Accountant en/of adviseur: Blijf voortdurend afstemmen bij wijzigingen of ontwikkelingen.
- Verpachter: Breng deze op de hoogte.
- Afnemers en toeleveranciers: Informeer hen tijdig.

Blijf ondernemen zolang de bedrijfsvoering niet definitief is gestaakt!

- Zorg voor verzorging, onderhoud, reparaties en noodzakelijke vervangingen.
- Laat reguliere afspraken en processen zoveel mogelijk doorgaan.

**“Verwijs belangst-
lenden en mensen
met vragen door.**

Dit zal je ontzorgen.”

FASE 5: Bedrijf komt te koop

- Als een makelaar betrokken is: verwijs belangstellenden en mensen met vragen door. Daar betaal je hem of haar immers (genoeg) voor. Dit zal je ontzorgen.
- Blijf open naar familie en bekenden over de stand van zaken communiceren. Deel wat je wilt, maar voel je niet verplicht tot voortdurende verantwoording.

FASE 6: Moment van staken van activiteiten

Het bedrijf wordt overgedragen of de activiteiten worden beëindigd:

- Neem de ruimte en tijd voor afscheid van het bedrijf. Maak foto's of filmpjes, loop bewust een laatste rondje over het erf.
- Geef familie vooraf ook de ruimte om afscheid te nemen. Ieder heeft zijn eigen herinneringen. Respecteer hun emoties, maar laat het hun emotie blijven!

Praktische afhandeling

- Bepaal of je alles zelf regelt of (deels) uitbesteedt, bijvoorbeeld taxaties.
- Zorg dat oormerken op orde zijn bij afvoer/verkoop van dieren.
- Zorg voor informatie over de te verkopen grond zoals drainage, grondonderzoeken.
- Hoe wil je het regelen rondom de verkoop van machines etc.? Wil je dit zelf doen of alles in 1 koop via een mechanisatiebedrijf?
- Denk na over je afscheid van leveranciers zoals dierenarts, voeradviseur, inseminator, etc.

Hoe wil je het regelen rondom afvoer of verkoop van de dieren?

- Wil je er zelf bij zijn als de dieren weg gaan?
- Sta je open voor 'kijkers' op het erf?
- Heb je ondersteuning nodig voor dat moment?
- Denk ook aan afmeldingen die gedaan moeten worden.

"Neem de ruimte
en tijd voor afscheid
van het bedrijf."

FASE 7:

Praktische zaken die geregeld moeten worden na beëindiging

Financiële afhandeling

- Regel fiscale en financiële afwikkeling met bank en accountant.
- Schat nagekomen baten en lasten in.
- Denk na over de besteding van het vrijgekomen vermogen.

Opzeggen of wijzigen van lidmaatschappen en abonnementen

Belangrijk: Ga er NIET vanuit dat als je bij de ene organisatie iets opzegt, dat de andere organisatie daar bericht van krijgt. We zijn gewend dat als we ons als boer aanmelden bij de ene organisatie dat de andere organisatie daar ook bericht van krijgt. Andersom is het dus NIET zo. Je moet iedereen één voor één langs en opzeggen, schriftelijk. Kijk websites na op "bedrijfsbeëindiging".

Wanneer je bepaalde bedrijfsactiviteiten wel voortzet

Denk er aan dat er bepaalde zaken niet opgezegd moeten worden, maar wel gewijzigd dienen te worden.

- Contracten: huur, pacht, lease (bijvoorbeeld grond, melktank en -robot, trekkers en machines, boilers of eigen bronwater)
  - Voorwaarden op een rij zetten
  - Opzegtermijnen in acht nemen (en evt. borg terugvragen of verrekenen)
  - Opzeggen of wijzigen
- Abonnementen vakbladen
- Kamer van Koophandel
- Lidmaatschappen en registraties, zoals:
  - Afnemers zoals melkfabriek, Nedato, Cosun
  - Agrarische bedrijfsverzorging
  - Melkcontrolevereniging
  - E-herkenning
  - RVO (I&R dieregistratie, perceelregistratie, melding bedrijfsbeëindiging)
  - Toeslagen
  - KringloopWijzer
  - GD abonnementen

- Onderhoudscontracten en abonnementen voor bijvoorbeeld melkapparatuur, melktank, verwarming, gps etc.
- Aanpassen voorschotbedragen van water, gas en elektra
- Gemeentelijke zaken, zoals WOZ, afvalstoffenheffingen, vergunningen en bestemmingen
- Verzekeringen: pas aan of zeg op
  - Algemene verzekeringen
  - Arbeidsongeschiktheid (laat je goed adviseren!)
- Voorraadbeheer (voer, brandstof, gewasbescherming, zaaizaad/pootgoed, mest)

Geldzaken

- Ga in overleg met de bank over aanpassingen van de rekeningen, leningen en aflossingen. Wat zijn de voorwaarden/eisen van de bank?
- Laat rekening courant/lening/spaarrekening omzetten naar privérekening.
- Denk na over alternatieve aanwending van gebouwen, bijvoorbeeld verhuur. En wat betekent dat voor de financiering en zekerheid (clausules in hypothecaire akte).

Verzekeringen

- Bespreek met je verzekeringsadviseur wat er gewijzigd of opgezegd moet worden.
- Wat zijn de gevolgen voor je arbeidsongeschiktheidsverzekering?

Schakel een vermogensplanner in en laat een plan op stellen

- Geef aan je adviseur duidelijk aan wat je financiële behoefte is op korte en lange termijn (fiscaal voordelig op dit moment is niet altijd de beste optie voor langere termijn).
- Wat heb ik nodig, wil ik schenken, ga ik beleggen? Wat heb ik altijd al graag willen doen en hoeveel geld heb ik hiervoor nodig?
- Laat je adviseren over vrijkomend vermogen na beëindiging. Wat zijn de mogelijkheden? Lijfrente, banksparen etc.

Testament

- Kijk of een testament gemaakt of aangepast moet worden.

EN DAN....ZAKEN OM TE REGELEN OF TE DOEN

- Breng je financieringsbehoefte voor levensonderhoud voor korte termijn en langere termijn in beeld.
- De vraag 'Wat ga je nu doen?' komt vaak. Het is mooi als je het al weet, maar dat is geen verplichting ... Neem hier de tijd voor.
- Het is belangrijk om van tevoren goed na te denken over je volgende stap. Overweeg om een jobcoach in te schakelen als je een nieuwe loopbaan wilt opbouwen. Het UWV biedt hiervoor een mooi, kosteloos traject aan. Kijk voor meer informatie op: www.leerwerkloket.nl.
- Volg je eigen gevoel in de te nemen stappen, doe het op je eigen tempo en niet op het tempo wat je omgeving wenselijk vindt.
- Doe eens gek: neem vakantie, laat een lang gekoesterde wens in vervulling gaan, geniet extra van je naasten of ga solliciteren.
- Deel je ervaringen met lotgenoten. Neem deel aan bijeenkomsten, zoals "Geen opvolger wat nu?"
- Denk na over een herbestemming van bebouwing: slopen, verhuur of functieverandering.
- Bij stoppen, neemt het aantal erfbetreders fors af. Je hebt veel minder aanspraak. Denk na over een nieuwe invulling van je dagen.

"De vraag 'Wat ga je nu doen?' komt vaak. Het is mooi als je het al weet, maar dat is geen verplichting ... Neem hier de tijd voor."

BLIJVEN WONEN OP HET ERF: FUNCTIEVERANDERING

Overweeg een functiewijziging binnen het VAB-beleid (bijv. rood-voor-rood)

- Bij het nadenken over het beëindigen van je bedrijf is het belangrijk om verder te kijken dan alleen het stoppen van je bedrijfsactiviteiten. Een van de opties die je in overweging kunt nemen, is een functieverandering binnen het VAB beleid. Dit beleid biedt kansen om leegstaande gebouwen te slopen en in ruil daarvoor nieuwe bouwrechten, zoals een extra woning of schuur, te verkrijgen. Het ruimtelijke proces vraagt echter om zorgvuldige planning en overleg met de gemeente en/of provincie. Regels en mogelijkheden verschillen per regio, dus een goed plan en begeleiding zijn essentieel. Schakel hierover met je RO-adviseur.

PROCEDURE FUNCTIE-VERANDERING (GEMEENTE)

- Het proces verschilt per gemeente, maar verloopt vaak in drie hoofdfasen:
  - 1. Oriëntatiefase.** Informeer bij de gemeente naar de mogelijkheden voor een functieverandering van je perceel. De duur van deze fase kan variëren, afhankelijk van jouw wensen en vragen. Houd er rekening mee dat

de gemeente je beter kan begeleiden als je zelf al een globaal idee hebt over de gewenste indeling van je erf.

- 2. Principeverzoek.** Dien een conceptverzoek in met je plannen. De gemeente beoordeelt dit en besluit of ze het plan in behandeling neemt. Deze fase duurt meestal 7-9 maanden.

- 3. Definitief verzoek.** Het formele verzoek wordt behandeld via een officiële procedure, inclusief besluitvorming door de gemeenteraad en een beroepstermijn. Dit duurt doorgaans ongeveer een jaar.

- Denk in dit proces aan onderzoeken zoals flora en fauna, stikstofberekening, en landschappelijke inpassing. Afhankelijk van de situatie kunnen ook archeologisch onderzoek, geur- of bodemonderzoek vereist zijn voor een omgevingsplanwijziging.

Praktische tips

- Vraag tijdig vooroverleg aan met de gemeente.
- Formuleer een concreet plan op jouw erf met betrekking tot wonen, recreatie of een andere bedrijfsactiviteit.
- Zorg dat de gemeente het verzoek formeel in behandeling neemt. Alleen formele behandeling geeft recht op eventuele subsidies.
- Sommige beëindigingsregelingen zijn niet te combineren: laat je goed adviseren. Schakel een ervaren adviseur in, bij voorkeur iemand met kennis van de regionale regelgeving en werkwijze van de betrokken gemeente en provincie.

Disclaimer: Deze checklist is met zorg opgesteld. De inhoud van dit document is echter nooit compleet. TABOER en ErfCoaches Overijssel aanvaarden geen aansprakelijkheid voor de inhoud van dit document. Gebruik dit document als leidraad, niet als vervanging van persoonlijk advies.

Over TABOER

TABOER biedt als onafhankelijk loket een luisterend oor en helpt bij het vinden van passende hulp. TABOER is een initiatief van LTO Noord, ZLTO en Zorg om Boer en Tuinder.

088-8886608
info@taboer.nl

**praten
helpt**

088 888 66 08

taboer.nl